

**MUZEUM A GALERIE SEVĚRNÍHO PLZEŇSKA
MARIÁNSKÁ TÝNICE**

PRÁDLO
NAŠICH BABIČEK

**ŠITÍ, PRANÍ, BĚLENÍ, ŠKROBENÍ, MANDLOVÁNÍ PRÁDLA
ŽIVOTNÍ STYL PROSTÝCH DOMÁCNOSTÍ
I MĚŠTANSKÝCH DOMŮ V OBDOBÍ NĚKOLIKA EPOCH**

---

2. 5.–10. 6. 2012

HISTORIE SPODNÍHO PRÁDLA

Ve starověku se spodní prádlo skoro vůbec nenosilo. Ve starém Egyptě se nosila jednoduchá zástěrka, kterou měli lidé omotanou kolem beder. Říkalo se jí bederní rouška. Staří Řekové například na slavných olympiádách sportovali úplně nazí. Když už měli oblečení, spodní prádlo

pod něj nenosili. Až obyvatelé starého Říma si pod šaty oblékali jakési jednoduché dámské kalhotky a pánské trenýrky. Ve 13. století se začaly objevovat natahovací spodky, spodní prádlo se tak stalo součástí oblečení. Bývalo plátěné nebo lněné, dlouhé od pasu po lýtka, kde se uvazovalo. Později, když přišly do módy obnažené mužské nohy v punčoše, spodky se zkrátily a v přední části se začal objevovat praktický poklopec. Koncem 19. století se standardním spodním prádlem pro muže stal jednoduchý pletený overal, který zakrýval celé tělo od zápěstí až po kotníky. Otvor v zadní části oděvu dovoloval nositeli tohoto spodního prádla návštěvu toalety. Postupně se délka zkracovala až do letních modelů bez rukávů a s nohavicemi jen ke kolenům.

V 19. století se objevila krinolína a začaly se pod ní nosit dámské spodky, později spodní kalhotky. Byly to dvě samostatné nohavice z plátna nebo flanelu, spojené v pase páskem, v rozkroku opatřené rozparkem. Díky tomuto praktickému opatření se ženy nemusely již při každé návštěvě toalety složitě svlékat.

Ve třicátých letech 20. století se začaly objevovat moderní trenýrky a kalhotky s gumou v pase. Ze začátku byly jednobarevné, od padesátých let minulého století jsou barevné, se vzory. Nejoblíbenější materiálem byla bavlna.

Aby ženy měly perfektně vytvarovanou postavu, pomáhaly si především oblečením. Již kolem roku 1800 př. n. l. je znám oděv, podobný korzetu, vyrobený ovšem z měděných plátů. Móda korzetů se objevuje znovu ve 13. století. Jeho pozdější rozšíření je spojeno s manželkou francouzského krále, Kateřinou Medicejskou, která údajně nesnášela na svém dvoře ženy s vyvinutějším poprsím. Módní bylo mít obvod pasu 40 centimetrů. Tento módní trend se udržel do začátku 20. století.

Předchůdcem podprsenky byl právě korzet, vyztužený kosticemi z velryb či dřeva. První podprsenky, podobné těm dnešním, vznikly díky vynálezu Mary Phelps Jacobs (1891–1970), která v roce 1913 k sobě sešila dva kapesníky růžovou stuhou. Toto oblékla na ples pod šaty. Její model se líbil a tak si jej nechala v roce 1914 patentovat. Později prodala tento vynález jedné americké firmě za odměnu 1500 dolarů. Ta ale v následujících 30 letech dokázala vydělat na nápadu Phelps Jacobs 15 milionů.

HISTORIE LOŽNÍHO PRÁDLA

Historie ložního prádla je známá již od počátků lidstva. Lidé se snažili nalézt co nejpohodlnější materiály, na kterých by se nejen dobře odpočívalo, ale které by jim poskytovalo také ochranu před zimou.

Kvalitní, pohodlné ložní prádlo z dobrých

materiálů si mohli dovolit jen ty nejbohatší vrstvy obyvatel – králové a šlechta. Postupem času se ložní prádlo začalo rozšiřovat i mezi další vrstvy obyvatelstva. Začali jej užívat bohatí měšťané, poté sedláci a postupně se stalo běžnou výbavou každé nevěsty.

Na některé kousky prádla si mladá děvčata i dospělé ženy vyšivaly monogramy. Přispěl k tomu rozvoj průmyslové výroby - v 18. století první tkalcovské manufaktury, v 19. století průmyslová výroba textilu. Obecné používání ložního prádla se rozšířilo. Jen nejchudší vrstva na venkově spávala do začátku 20. století na seně.

PRÁDLO VE VÝBAVĚ NEVĚST

Prádlo bývalo samozřejmě součástí výbavy nevěst. Pro běžnou domácnost stačila děvčeti výbava, která obsahovala: dvacetčtyři košil denních, šest nočních, šest párů spodků, šest spodniček, šest nočních kabátků, šest párů punčoch, dvanáct ručníků, dvanáct kapesníků, čtyři povlaky na peřiny, šest prostěradel, tři ubrusy bílé, dvanáct ubrousků, dvě milieu (vyšívaná nebo háčkovaná pokrývka, která se kladla například na opěradlo pohovky nebo na střed stolu), šest malých pokrývek různých velikostí, dva stolní pruhy, dvacetčtyři kuchyňských utěrek, šest kuchyňských ručníků, šest utěrek na prach, šest utěrek na umyvadla, troje povlaky na žehličí prkno, dále jeden župan, troje kuchyňské šaty, dvoje ozdobné spodničky, dvoje letní šaty, zimní a jarní kostým, jedny černé šaty, čtyři prací halenky, dvě halenky lepší a k nim patřila i černá sukně, dvoje střevíce domácí, dvoje botky, klobouk nedělní a všední, šest kuchyňských zástěr, tři ozdobnější a také tři černé zástěry.

Zdobení prádla bylo jednoduché (spíše bílé než barevné), to aby při praní barvy netvořily skvrny a také proto, aby se prádlo dobře žehlilo.

PRANÍ PRÁDLA

Prvním pracím nářadím byly ruce, nohy a různé nádoby. Používaly se i různé tlouky, vyřezané z desky tvrdého dřeva a podobné velké vařeče. K usnadnění mechanické práce se užívalo prací desky, valchy. Ty se vyráběly v různých dobách z různých materiálů, od dřevěných, dále z pálené hlíny, kameniny až po plechové, skleněné a nejnověji i z umělých hmot. Valcha je známa již v polovině 18. století. Do světa se pravděpodobně rozšířila ze severského Norska a Dánska. V Čechách se hojně používala až do 50. let 20. století, kdy ji zcela nahradily pračky.

Prádlo se odepíralo v neckách a v mydlinách, následně se máchalo v čisté vodě, vyvářelo v kotli nebo v hrci, a znova vypíralo, opět máchalo, aby se odstranily zbytky mýdla, sody a zbylé špíny. Některé kusy prádla se ještě před sušením škrobily. Bílé prádlo se pak bělilo rozprostřené nejlépe na trávě

na slunci a kropilo se několikrát čistou vodou. Působením slunečních paprsků, vzdušného kyslíku a vody se rozrušovalo žluté barvivo a prádlo tak nabývalo dobré bělosti. Kde nebyl trávník, mohlo se prádlo polévat a bělit i pověšené na šňůrách a plotech.

„Měkká voda, jmenovitě dešťová, hodí se nejlépe ku praní prádla, poněvadž se v ní mýdlo dobře rozpouští. Využívat lze hojně i louh z dřevěného popela, v němž jest rozpuštěn uhličitán draselnatý čili potaš. Vede totiž ku změkčování tvrdé vody tam, kde nemáme vody měkké“, praví dobový tisk. Terpentýnové silice a salmiak byly žádány hlavně při praní prádla vlněného a při namáčení prádla velmi špinavého. Namísto čpavku a terpentýnových silic používaly některé hospodyně k rozpuštění nečistot dokonce i petrolej.

SUŠENÍ, BĚLENÍ, MODŘENÍ A ŠKROBENÍ PRÁDLA

Čím rychleji v zimě prádlo uschne, tím je bělejší, ví každá dobrá hospodyně. V létě, kdy se věšelo prádlo ven, nemuselo se příliš ždímat. Při hojném vypařování vody se prádlo zároveň bělilo a věšelo se následně na čistá bidla a šňůry ven (za

příznivého počasí), jinak na půdu domu. ›

Aby se u prádla docílilo jasné a bílé barvy, tak se také modřilo pomocí šmolky.

Hospodyně škrobily prádlo bramborovým škrobem. Připravily si jej rozstrouháním brambor a ze sebrané bílé usazeniny vařily škrob. Dečky se ale škrobily také v cukerném roztoku (cukr s vodou).

Muzeum děkuje za zapůjčení a darování předmětů na výstavu paní Janě Jarošové z Horní Břízy, Věře Svítlové z Horního Hradiště, Janě Hynkové z Kralovic, Janě Kapsové z Brodeslav, Janě Čihákové z Loman a Mirce Kudmové z Plzně.

PRÁDLO NAŠICH BABIČEK

šítí, praní, bělení, škrobení, mandlování prádla, životní styl prostých domácností i měšťanských domů v období několika epoch

2. 5.– 10. 6. 2012

k výstavě vydalo Muzeum a galerie severního Plzeňska
v Mariánské Týnici.